

ANDRZEJ WINCEWICZ

Lekarze kalwini

mirowskich oraz pracował w ambulatorium na uniwersytecie. Po przegranym powstaniu i rozwiązaniu uniwersytetu wrócił do prywatnej praktyki lekarskiej.

Maksymilian Wolff (1809 – 1874) to kolejny znany lekarz warszawski. Dyplom otrzymał w styczniu roku 1831. Pochodził z rodziny medyków. Jego ojciec Józef (zm. 1866 r.) był warszawskim lekarzem wyznania ewangelicko-reformowanego. Wolffowie byli Żydami, wywodzili się z Gdańska. W XVIII wieku gdańska gałąź rodziny przeszła z judaizmu na kalwinizm. Józef Wolff był kuzynem lekarza Maurycyego Wolffa.

W powstaniu listopadowym Maksymilian Wolff był lekarzem batalionowym I dywizji piechoty. Został odznaczony złotym krzyżem orderu *Virtuti Militari* za szczególną odwagę i poświęcenie. Po powstaniu kontynuował studia medyczne, uwieńczył w roku 1832 doktoratem medycyny Uniwersytetu w Halle. Po powrocie do Warszawy praktykował w Szpitalu św. Łazarza i jako lejbmedyk namiestnika Kongresówki, Iwana Paskiewicza. Podobnie jak ojciec, Maksymilian Wolff pasjonował się muzyką. Zorganizował nawet salon muzyczny w Warszawie.

Ludwik Karol Teichmann (1823 – 1895) to sława polskiej anatomii, rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego stryjem był krakowski pastor kalwiński – Fryderyk Jakub Teichmann, którego ojciec, Jakub Władysław Teichmann (zm. 1825 r.), też był lekarzem. Ludwik najpierw studiował teologię ewangelicką w Dorpacie, aby wzorem przodków zostać duchownym, jednak z powodu pojedynku musiał zrezygnować z planów. Uciekł z Imperium Rosyjskiego i rozpoczął studia medyczne w Heidelbergu, potem w Getyndze. Tam się

*Ludwik Teichmann,
rektor Uniwersytetu
Jagiellońskiego.*

doktoryzował i habilitował w dziedzinie anatomii. Wkrótce objął katedrę w Krakowie. Zasłynął z badań układu limfatycznego i mistrzowsko wykonanych preparatów naczyń chłonnych, które prezentował na wystawach powszechnych w Paryżu i Wiedniu. Odkrył heminę (tzw. kryształki Teichmanna). Opublikował obszerne dzieło z 18 tablicami „*Das Saugadersystem*” (Lipsk, 1861), a także inne prace, np. „*Über das Hämatin*” (1856), „*Badania anatomiczne w przedmiocie objętości komórek sercowych*” (1864), „*O wartości niektórych nowszych badań chłonnic, tudzież naczyń limfatycznych krtani*” (1871), jak również rozdział o naczyniach limfatycznych krtani do podręcznika autorstwa Luschki „*Der Kehlkopf des Menschen*” (Tybinga, 1871).

Wilhelm Marceli Nencki (1847 – 1901) był znany na całym świecie, jako luminarz chemii fizjologicznej. Jego ojciec był wyznania ewangelicko-reformowanego, ale matka wszystkie dzieci ochrzciła w wierze rzymsko-katolickiej.

Wilhelm brał udział w powstaniu styczniowym, po którym opuścił

Marceli Nencki.

Królestwo Kongresowe i udał się studiować filozofię do Krakowa. Stamtąd przeniósł się do Drezna, następnie do Jeny. Od 1865 roku rozpoczął studia medyczne w Berlinie. Ukończył je w roku 1870 obroną doktoratu pt. „*Utlenianie ciał aromatycznych w organizmie zwierzęcym*”. W berlińskim okresie życia Nencki przeszedł na kalwinizm.

Interesował się zagadnieniami wytwarzania cukrów w organizmie. W latach 1870 – 1872 podjął pracę pod kierunkiem Adolfa von Baeyera (1835 – 1917) w Akademii Przemysłowej i został członkiem Niemieckiego Towarzystwa Chemicznego. W 1872 roku pracował jako docent chemii lekarskiej na Uniwersytecie w Bernie, a w 1873 roku został tam profesorem. W tym samym roku ożenił się z Marią Heleną Schultzen i miał z nią syna, który został lekarzem.

W. Nencki zdobył sławę dzięki niezwykle wykładom. Koncentrował się na chemii związków azotowych, szczególnie kwasu moczowego, mocznika i ich pochodnych. W

cd. na str. 30 ⇨

latach 1888 – 1891 powołano go na katedrę bakteriologii. Badał metabolizm bakterii, co pozwoliło mu odkryć między innymi bakterie anaerobowe, czyli zdolne do życia w atmosferze beztlenowej.

W latach 1884 – 1886 piastował funkcję dziekana wydziału lekarskiego. Kanton berneński uroczyście nadał mu swoje obywatelstwo. Ostatnia dekada jego życia upłynęła w Sankt Petersburgu. Niewiele osób wie, że w roku 1894 Nencki otrzymał stypendium z rąk samego Alfreda Nobla¹. Uzyskał je dzięki współpracy z Iwanem Pawłowem w dziedzinie chemii soków żółdkowych.

Nencki był poliglotą, znał osiem języków. Jego dorobek stanowią 174 prace. W 1897 roku, na jubileusz 25-lecia pracy naukowej, car podniósł go do rangi generała.

Pochowano go na cmentarzu ewangelicko-reformowanym (kalwińskim) w Warszawie. W 1904 roku, w Brunzwiku, opublikowano jego prace zebrane. Pozycja pt. „Opera omnia” liczyła ponad 1700 stron. W 1907 roku, w Zakładzie Chemii Lekarskiej na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, postawiono ku jego czci pomnik. W roku 1918 powołano w Warszawie Instytut Biologii Doświadczalnej im. Marcelego Nenckiego.

Wiek XX

Bronisław Edward Andrzej Kader (Kaderas) (1863 – 1937), polski chirurg i profesor medycyny Uniwersytetu Jagiellońskiego, przeszedł do historii jako konstruktor używanego do dziś haka jelitowego. Jako pierwszy dał opis tzw. objawowi Wahla-Kadera oraz przedstawił oryginalny sposób wytwarzania gastrostomii.

Bronisław Edward Andrzej był synem wileńskiego pastora wyznania ewangelicko-reformowanego, Andrzeja Kadera (1831 – 1902). Studiował medycynę na Uniwersytecie w Dorpacie. Potem uzyskał asystenturę u profesorów, kolejno: Eduarda von Wahla, Wernera Zoega von Manteuffla i Ottona Küstnera. W roku 1891 doskonalił się w berlińskiej klinice chirurgii u Bergmanna, a w tym samym roku przeniósł się do Wrocławia, gdzie pod

Bronisław Kader w stroju dziekańskim Uniwersytetu Jagiellońskiego.

kierunkiem Jana Mikulicza-Radeckiego nabierał doświadczenia w sztuce chirurgicznej. W 1897 r. obronił pracę habilitacyjną na temat zapalnego kręczy szyi pt. „Klinische Beitrage zur Aetiologie und athologie der sog. primären Muskelenzuendungen”.

W niedługim czasie mianowano go naczelnym lekarzem Szpitala Zjednoczonych Fabryk Czerwonego Krzyża w Łodzi, a potem naczelnym lekarzem Szpitala Miejskiego w Łodzi. W 1899 roku, po śmierci Alfreda Obalińskiego, Kader objął Katedrę Chirurgii UJ w Krakowie. Unowocześnił ją i rozwinął. Od 1910 roku był dziekanem Wydziału Lekarskiego UJ, a w 1914 r. został prezesem Krakowskiego Towarzystwa Lekarskiego.

Podczas I wojny światowej pełnił funkcję lekarza sztabowego I klasy w stopniu pułkownika, inspektora chi-

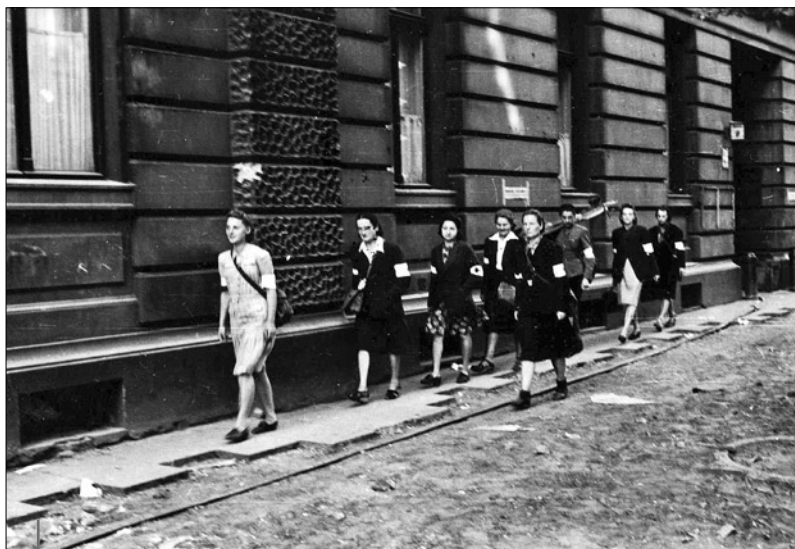
rurgicznych oddziałów zabiegowych twierdzy Kraków oraz komendanta fortecznego szpitala klinicznego (Klinisches Festungspital).

Po roku 1917 Kader ograniczył swoją aktywność zawodową do stanowiska profesora zwyczajnego chirurgii teoretycznej. Stopniowo zaczął tracić wzrok. Powodem był gruczolak przysadki mózgowej. Kaderowi przeprowadzono w Wiedniu dwie operacje. Doszło do zakażenia rany pooperacyjnej. Pochowano go w grobowcu rodzinnym na cmentarzu ewangelickim w ukochanym Wilnie. Cmentarz, a między innymi i grobowiec rodziny Kaderów, zniszczono po II wojnie światowej.

Znana warszawska pediatra, **Zofia Lejmbach** (1901 – 1995), brała udział w Powstaniu Warszawskim. Po wojnie ukończyła medycynę na AM w Warszawie, gdzie uzyskała tytuł doktora nauk medycznych, habilitację i profesurę, po czym została powołana na stanowisko kierownika Kliniki Diagnostyki Pediatrycznej. Piastowała również funkcję prorektora Akademii Medycznej w Warszawie.

Jako pierwsza kobieta w historii została Prezesem Konsystorza Kościoła Ewangelicko-Reformowanego. Funkcję tę, powierzoną jej w roku 1961, sprawowała przez dwie kadencje. W 1991 roku synod Kościoła dopuścił ordynację kobiet na pastora. Jak dotąd, Kościół ewangelicko-reformowany jest pierwszym i jedynym kościołem w Polsce, który wydał takie zezwolenie.

Autor jest dr. n. med., stypendystą Fundacji na rzecz Nauki Polskiej.

Zofia Lejmbach wśród uczestniczek Powstania Warszawskiego (druga z prawej). Warszawa 1944.

¹ Nagrodę Nobla ustanowiono w roku 1896, po śmierci jej fundatora, Alfreda Nobla.